

4. Лук'яненко Д.Г., Павловська О.Д. Глобальна економіка: дискредитація стандартів розвитку // Ринок цінних паперів України. – 2008. – № 11-12. – С. 15-23.
5. Сазонець І.Л., Гладченко А.Ю. Дисипативна модель глобальної рівноваги та аменсалістичні властивості сучасної економіки/ І.Л.Сазонець, А.Ю.Гладченко. – Рівне: Волин. обереги, 2017. – 212 с.
6. Сорос Д. Епоха помилок. Мир на порозі глобального кризиса / Д.Сорос: Издательство: Юнайтед Пресс (2014). – 435 с.
7. Філіпенко А.С. Політика міжнародного сприяння економічному розвитку/ А.С. Філіпенко // Вісник ОНУ імені І.І. Мечнікова. 2012. Т.17. – С. 81-90.
8. Штулер І.Ю. Трансформація національної економічної системи на інноваційних засадах: [моногр.]/ Ірина Юрїївна Штулер. – К.: Національна академія управління, 2016. – 360 с.

Молдованов М.І.,
к.е.н., доцент,
ПрАТ Українсько-Польський вищий
навчальний заклад «Центрально-
Європейський університет»
м. Київ, Україна

Кириллова Г.Ю.,
к.е.н., доцент,
ПрАТ Українсько-Польський вищий
навчальний заклад «Центрально-
Європейський університет»
м. Київ, Україна

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – НОВА ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ

***Анотація.** У статті здійснено аналіз та оцінку стану вищої освіти в Україні. Розглянуті зміни організаційно-правової та фінансово-економічної моделі функціонування вищих навчальних закладів (ВНЗ). Пропонується система фінансових джерел забезпечення доступної освіти для всіх. Обґрунтовано необхідність упровадження ринкових інституцій в освіту (цільове кредитування, страхування освіти, обов'язкове працевлаштування та ін.). Запропоновані нові критерії діяльності ВНЗ (кількість працевлаштованих, суми прибутку від впровадження НДР та ін.). Аргументовано актуальність реформування фінансової моделі надання освітніх послуг і визначено основні складники одного з варіантів такої нової моделі.*

***Ключові слова:** освітні послуги, передача знань, передача нових знань, отримання нових знань, освітньо-наукові корпорації, страхування освіти і подальшого працевлаштування, бізнес-інкубатори для випускників, кредитування освіти, самофінансування, бізнесове кредитування, онлайн-освіта, кредитне фінансування.*

Summary. In the article it was considered the analysis and the evaluation of Higher Education in Ukraine, and it was grounded the necessity of changes of organization and legal and financial-economical model of Higher Establishment activity . It is provided the system of financial sources for providing accessible education for all . The necessity of implementing market institutions in education (purpose accreditation , educational insurance , regulatory employment etc.) is grounded new criteria of Higher Educational Establishment also provided (number of employed , profit of implementing scientific-research work and etc . It was argued the relevance of reforming the financial model of providing educational services and it was defined the basic set of one of the variants of such new model.

Key Words: educational services , transferability of learning , obtaining of knowledge, educational-scientific corporations, credit provision, education insurance and employment, business-incubator for the graduates, financing the education, self-financing, business financing, on-line education, credit financing.

Постановка проблеми. Системна криза в Україні не могла не зачепити університетську освіту. Незавершеність ринкових перетворень, наявність у багатьох галузях і сферах народного господарства рудиментів старої планово- командної системи, які спотворюються олігархічно- монополістичною практикою, відсутність безперервних інноваційних змін, притаманних розвинутим країнам, – усе це збуджує кризові явища в освіті, культурі та інших соціальних сферах. Якщо в галузі охорони здоров'я стає зрозумілою необхідність відходу від економічної моделі фінансового утримання лікарень (фінансування «койко-місця»), то в освіті України на 27 році незалежності продовжує зберігатися анахронічна система фінансування утримання освітніх закладів (фінансування «парто-місця»). Такий фінансовий механізм не створює умов і стимулів до росту якісних параметрів, збільшення конкурентоздатності, пошуку нових механізмів ефективності. Вихід країни на нові економічні рівні, забезпечення сталого довготермінового розвитку не можливі без кардинальної економічної реформи освіти та науки. Зміни (не хотілось би назвати це словом «реформи», що так дискредитовані в Україні) повинні проводитися на основі фундаментальних конституційних положень, об'єктивних економічних законів та загальноцивілізаційних тенденцій, які у ХХІ сторіччі визначають шлях розвитку людства.

Які стратегії розвитку вищої освіти? Яким чином навчальним закладам України знову відродити свій світовий престиж? Як визначитися на ринку освітніх, наукових та дидактичних послуг? Яку ринкову нішу займуть наші освітні заклади і за який рахунок забезпечать свою конкурентність? Як перебудувати наші навчальні заклади, щоб не наздоганяти інших, а здійснити інноваційний прорив у світовій конкурентній боротьбі університетів на ринку освітніх та наукових послуг? Усі ці проблемні питання вимагають найшвидшого вирішення. Від цього залежить успіх усіх інших реформ, які проводить або збирається провести наша держава.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми конкурентоспроможного функціонування сучасних освітніх закладів були

предметом дослідження багатьох відомих вітчизняних вчених, таких як І. Грищенко, М. Стенко, Ю. Вітренко, К. Евменкова та інші. Вивчення проблеми розвитку економіки вищої школи активно провадили українські вчені В. Базилевич, О. Гринькова, М. Єрмоленко, В. Кремень, А. Мазаракі, І. Тимошенко. Економічні аспекти та світові тенденції розвитку освіти досліджували зарубіжні вчені Г. Беккер, Д. Бок, Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма, Й. Шумпетер та ін.

Проте зроблені авторами висновки, рекомендовані заходи забезпечать тільки поступовий повільний рух у напрямку рівня передових закладів освіти розвинутих країн. У тому стані, у якому перебуває освіта в Україні, необхідні рішучі кардинальні інноваційні рішення, які дозволять ВНЗ країни знову посісти достойне місце серед передових освітніх закладів у світі.

Формулювання цілей наукової праці. Визначення нових дієвих механізмів забезпечення економічної можливості отримання вищої освіти широкими верствами населення, безперервної перепідготовки та підвищення кваліфікації працюючих робітників, створення із закладів освіти й академічної науки освітньо-наукових корпорацій з метою отримання та прискореної реалізації нових знань, виходу університетської освіти на якісний конкурентоспроможний рівень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людство неухильно рухається в напрямку постіндустріального суспільства, де освіта, безперервний пошук, освоєння і прискорене впровадження в життя нових знань стає необхідною умовою самозбереження і сталого розвитку цивілізації. На думку А.С. Гальчинського, сучасна економіка стає дематеріальною. Матеріальна економіка – це економіка доіндустріальної та індустріальної епох, економіка «фабричних труб». Нова економіка – економіка інформації та знань, яка перестає бути матеріальною. За його словами, «утвердження інформації та знань як головного виробничого ресурсу та провідної форми багатства стимулює постматеріальні потреби та інтереси людини» [1, с. 284-285].

За нашим переконаннями, світ переходить від «економіки шлунку» до «економіки мозку», що кардинально змінює місце і роль університетів у цивілізаційному розвитку людства. Сучасні ВНЗ повинні адаптуватися до нових викликів часу, або вони загинуть як непотрібний рудимент індустріальної епохи.

Доіндустріальне й індустріальне бачення ролі університетів ґрунтувалося на застарілих уявленнях, які мали соціально-політичні, економічні, законодавчі обмеження: з одного боку, перед університетами стояло завдання піднімати загальнокультурний рівень нації, реалізовувати конституційне право людини на отримання освіти, з іншого боку, університети повинні були забезпечувати потреби країни у високопрофесійних кадрах та поставляти на ринок праці конкурентних фахівців і, нарешті, (а можливо, по-перше, як свідчить передовий досвід

ВНЗ світу), інтенсивно розвивати науково-дослідну та інноваційно-впроваджувальну пошукову діяльність. Сучасний університет стає важливою, визначальною інституцією постіндустріальної цивілізації з формування високоосвіченої, креативної спільноти людей; з безперервної передачі знань минулого; з пошуку, отримання та впровадження інноваційних знань (здобуття і передача знань сьогодення); підготовки творчих, націлених на безперервний пошук нового, фахівців; створення умов для отримання знань майбутнього.

На думку зарубіжних учених (Е. Тоффлер, Т. Фрейд та ін.), у найближчому майбутньому на зміну традиційним навчальним закладам прийде онлайн-освіта, яка, базуючись на «електронному», «дистанційному» навчанні, маючи низьку вартість, а то і безкоштовність, масовий всеохоплюючий характер, буде доступна більшості населення в усіх куточках земної кулі. Електронна освіта стане наддержавною, глобальною. Така технологія освіти реалізує загальноцивілізаційне, соціально-прогресивне, передбачене майже всіма конституціями держав право людини на освіту без яких-небудь дискримінацій та обмежень.

Однак є й інша функція освіти – професійна підготовка й перепідготовка фахівців. Вона передбачає безпосередній контакт з викладачами, характеризується високою вартістю, обумовленою саме безпосереднім контактом викладача, ученого, практика зі студентами в аудиторіях, дослідницьких лабораторіях, на робочих місцях передових конкурентоздатних організацій.

Незмінна функція університетів – наукова, у майбутньому стане вирішальною, а тому вже сьогодні сучасні університети розглядають себе як гравців на глобальному ринку освітніх та наукових послуг. Їхня діяльність, що спрямована на забезпечення власної конкурентоспроможності, набуває статусу корпорації.

Новим напрямом розвитку вищої освіти є диверсифікація джерел її утримання, перехід від державного донорства до економічної незалежності й надприбутковості. Цьому в Україні заважає ціла низка негативних тенденцій. Перша з них – скорочення чисельності абітурієнтів, які вступають до ВНЗ України (рис. 1). Цей процес звужує інтелектуальне поле майбутнього розвитку нації.

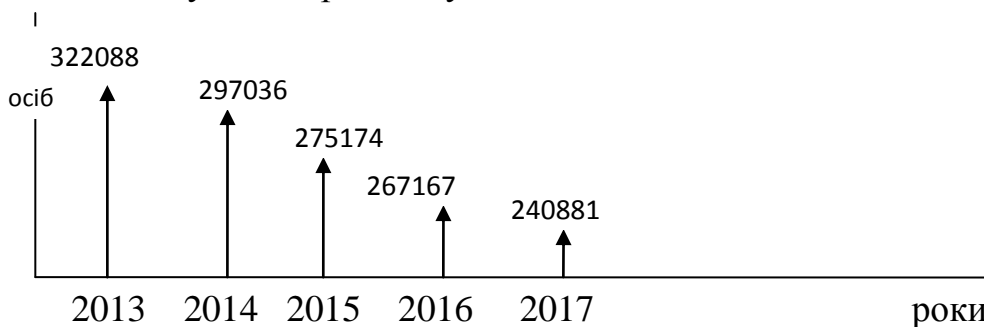

Рис.1. Кількість учасників у зовнішньому незалежному оцінюванні (ЗНО) у 2013-2017 рр. [4, 5, 6, 7, 8].

Він спричинений не тільки демографічною ситуацією в країні, а й «відтоком» потенційно майбутніх студентів за кордон. Темпи зростання кількості українських студентів на навчання в інших країнах перевищують світові тренди. Так, якщо за останні 10 років їх кількість зросла більш ніж удвічі, то лише протягом 5 років (2008-2013) українців у західних університетах побільшало на 82%. У 2013 начальному році в закордонних вишах їх було понад 46 тис. у 2013/2014 навчальному році – приблизно 60 тис., а у 2016/2017 начальному році вже навчалось 72 тис. студентів з України.

Особливо велика й постійно збільшувана кількість українських студентів навчається в Польщі. Так, якщо у 2008/2009 навчальному році в Польщі було 2891, то у 2016/2017 навчальному році – уже 33370 українських студентів, тобто майже у 12 разів більше [2, 10, 11].

Оскільки однією з функцій сучасних ВНЗ є наукова діяльність, то негативною тенденцією також є значне скорочення наукової діяльності в університетах. Упродовж 2016 р. наукові розробки (НДР) в Україні виконували 972 організації, з яких 181 належала Національній академії наук і 119 – Міністерству освіти і науки [1]. Причому до 2016 р. порівняно з 2010 р. чисельність таких організацій скоротилась з 1303 до 972 (або на 25, 4 %) у 2016 році. Кількість працівників, зайнятих у виконанні НДР, за цей період зменшилася з 182,5 тис. осіб до 97,0 тис. (майже на 46, 3 %). У 2016 р. частка виконавців НДР у загальній чисельності населення становила 0,6 %. Водночас, за даними Євростату, тільки у 2014 р. ця частка в Данії була 3,07 %, Фінляндії – 2,95 %, Норвегії – 2, 73 % [3 с.4, 13, 33, 34].

Вища освіта в Україні зіштовхнулася з низкою нерозв'язаних правових, організаційних та фінансово-економічних проблем. Для вирішення їх необхідно, нарешті, погодитися з думкою фахівців і в тому, що «освітній продукт» – це продукт економічних відносин, який створений у сфері інтелектуального виробництва у формі виконання робіт і надання послуг [9, с.14]. Тому продукт освітньої послуги або наукової послуги (інтелектуальний продукт) стає товаром, коли його купує покупець (держава, регіон, роботодавець). Ось тому, на наше переконання, основна оцінка ВНЗ повинна визначатися відсотком працевлаштованих (за фахом) випускників та кількістю впроваджених результатів НДР.

Визнання факту «товарності» продукту – це право покупця, яке реалізується асоціаціями стоматологів, хірургів, нотаріусів, адвокатів, аудиторів та інших професійних спільнот. І немає значення, якого кольору диплом чи які оцінки отримував студент – незалежна професійна інституція визначить якість його підготовки.

Створення рівних та доступних економічних та організаційно-правових умов отримання освіти стане можливим в Україні після реформування фінансової моделі надання освітніх послуг. Така модель повинна бути різноманітною. І що більше буде реальних дієвих варіантів

цієї моделі, то більша кількість молоді залишиться в країні і зможе поповнити інтелектуальний прошарок нації.

До таких варіантів фінансової моделі можна зарахувати:

1. Цільове державне фінансування – отримання державного сертифіката на суму, еквівалентну 1-2 тис. доларів США, залежно від рівня складання ЗНО. Із цим сертифікатом абітурієнт іде до ВНЗ, у якому він хоче навчатися.

2. Бізнесове кредитування – оплата бізнесом навчання абітурієнта-переможця предметних конкурсів і олімпіад з подальшим перерахуванням останнім цих сум бізнесу протягом 10-15 років ефективної роботи на підприємстві. Підготовка ВНЗ потрібних фахівців за кошти представників певної галузі та в тісній співпраці з ними передбачає узгодження програм навчання і практики, викладання певних дисциплін практиками, стажування викладачів і проходження практики студентами, працевлаштування випускників (доцільність моделі гарантується потребами бізнесу)

3. Кредитне фінансування – отримання кредиту на навчання (від майбутнього працедавця, від незалежного спонсора, від держави та ін.). Ця модель в Україні на сьогодні можлива лише за умов гарантування державою фінансової безпеки як кредитодавця, так і кредитотримувача (доцільність моделі гарантується кредитодавцем).

4. Самофінансування – навчання за рахунок власних коштів або коштів батьків з подальшим щорічним відшкодуванням із сум податкового кредиту згідно з чинним законодавством.

5. Страхування освіти – змога завчасно накопичувати кошти у спеціалізованих страхових компаніях з можливістю через 3-5 років отримати сертифікат про повну (або часткову) оплату навчання у конкретному ВНЗ.

6. Отримання грантів – можливість отримати кошти на освіту або наукову діяльність на конкурсній основі від вітчизняних або іноземних організацій.

Одним з важливих напрямків підвищення конкурентоспроможності ВНЗ повинно стати впровадження ринкової та інноваційної інфраструктури в мережу освітньо-наукової корпорації. Учені академічних НДІ, професори, докторанти та магістри університетів стануть потужним кадровим потенціалом дослідницьких кластерів інженерних центрів упровадження, стартапів, бізнес-інкубаторів, які зможуть швидко впроваджувати високоефективні новації в різні галузі економіки. Така інтеграція освітньо-наукових корпорацій з бізнесом дозволить отримати цілу низку синергійних ефектів: високу міжнародну якість підготовки фахівців; можливість отримувати значні дивіденди від упровадження наукових розробок; підвищення міжнародного рейтингу ВНЗ і, завдяки цьому, залучення іноземних студентів, фахівців та компаній до спільної високоприбуткової діяльності.

Авторське бачення етапів і складників процесу підготовки освітнього та наукового продукту в нових університетських корпораціях представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Сучасний освітньо-науковий комплекс

№	Рівні знань	Рівні освіти	Методи підготовки фахівців	Види навчання	Освітні рівні	Конкуренти і рівні підготовки
1	Передавання знань минулого (навчання)	Бакалавр (базова вища освіта)	Дидактика	Масове Загальне Доступне дистанційне	I рівень (3 роки) коледжі	Уміння безперервно освоювати й оновлювати свої знання
2	Отримання знань сьогодення (науково-дослідні роботи, впровадження науково-дослідних робіт, інновацій)	Магістр (вища науково-фахова освіта)	Методи науково-дослідної роботи, впровадження інновацій	Безперервне, постійне підвищення кваліфікації, поєднання навчання з науково-дослідною роботою	II рівень (2 роки) університети, центри працевлаштування і моніторингу кар'єрного росту	Володіння методами наукових досліджень Володіння навичками використання інноваційних розробок
3	Пошук і отримання знань майбутнього	Аспіранти, докторанти (вищий науково-дослідницький фах)	Методологія науки	Творчий відбір, навчання креативності, науково-теоретична та експериментальна діяльність, науково-дослідні розробки	III рівень (3-5 років) Науково-дослідні інститути при університетах, інноваційні центри впровадження новітніх, венчурні центри фінансування науки	Володіння креативними навичками пошуку та впровадження нових знань

Зрозуміло, що впровадження зазначених моделей на теренах нашої держави потребує розроблення відповідного концептуального, маркетингового та правового забезпечення, до якого (серед іншого) мають увійти такі складники: 1) стратегія інноваційного розвитку освіти; 2) порядок формування ринкової інфраструктури освітніх закладів; 3) критерії визначення доцільності вибору тієї чи тієї фінансово-економічної моделі надання / отримання освітніх послуг; 4) перелік і послідовність внесення поправок до законодавчої бази, мета яких – забезпечення ефективного функціонування кожної моделі, а також отримання додаткових можливостей фінансування освітніх послуг.

Висновки. Нова стратегія для держави – це не роль довічного аутсайдера, а стратегія швидкого прориву до групи світових лідерів, вона можлива лише завдяки сміливим революційним змінам у механізмах управління освітою і наукою. І починати їх необхідно, на наше переконання, зі зміни соціально-економічної й організаційно-правової парадигми вищої освіти.

У цій статті висвітлено тільки деякі результати досліджень, необхідних у реформуванні вищої школи України.

Серед першочергових заходів такого реформування:

- запобігання масовому відтоку студентів на навчання в інші країни;
- перебудова механізму фінансування освіти і науки від рудиментного фінансового утримання ВНЗ і НДІ до фінансування підготовки фахівця;
- фінансування конкретних інноваційних розробок;
- перехід від утримання освітніх і наукових закладів як бюджетних установ до створення економічно самостійних освітньо-наукових корпорацій, у яких об'єднуються традиційні ВНЗ, академічні НДІ та галузеві КБ;

- перехід до продуктивного принципу діяльності таких корпорацій, тобто від надання «освітніх послуг» до виробітку «наукового або освітнього продукту», коли, як відомо, реалізація освітнього або наукового продукту стає високоприбутковим інтелектуальним товаром.

Список використаних джерел

1. Гальчинський А.С. Криза і цикли світового розвитку. – К.: «АДЕФ-Україна», 2009. – 392 с.
2. Кількість українських студентів, які навчаються на Заході, вражає. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/main./2016/12/28/220132-kilkist-ukrayinskyh-studentiv-navchayutsya-zahodi-vrazhaye>.
3. Наукова та інноваційна діяльність України/ Стат. збірник, ДССУ. – Київ, 2017. – 140с.
4. Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України в 2013 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/OIReport2013/.pdf>.
5. Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України в 2014 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/Report2014/.pdf>.
6. Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України в 2015 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/OI/ZVITZNO2015.pdf>.
7. Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень осіб, які виявили бажання вступати до вищих

навчальних закладів України в 2016 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2016/12stat2016.pdf>.

8. Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України в 2017 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/OIReport2017/.pdf>.

9. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи; за заг. ред. І. М. Грищенка. – Київ, 2015. – 260 с.

10. Українські студенти в Польських ВНЗ (2008-2015pp.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-v-polskykh-vnz-2008-2015>.

11. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotyphu>.

Москалюк Н.П.,
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. У статті проаналізовано механізми управління, визначено напрямки активізації експортно-імпоротної діяльності України. Оцінено динаміку та виявлено тенденції розвитку світової торгівлі, проаналізовано стан та основні тенденції розвитку зовнішньоторговельної діяльності України. Визначено прогностичний тренд розвитку світової торгівлі. Надано пропозиції щодо використання ефективних механізмів управління зовнішньоторговельної діяльності України в умовах інтеграції до Європейського Союзу.

Ключові слова: світова торгівля, експорт України, імпорт України, сальдо зовнішньоторговельної діяльності України, прогностичний тренд обсягів світової торгівлі, механізми управління, валютне регулювання, тарифно-митне регулювання.

Summary. The management mechanisms, determines the directions of intensification of export-import activity of Ukraine in the article. The dynamics, trends in world trade, the state and main tendencies of development of foreign trade of Ukraine are determined. Effective mechanisms of management of foreign trade of Ukraine in the conditions of integration into the European Union are given proposals.

Key words: world trade, export of Ukraine, import of Ukraine, balance of foreign trade of Ukraine, forecast trend of world trade volumes, management mechanisms, currency regulation, tariff-and-customs regulation.